

INSTRUIRI LA DISTANȚĂ PENTRU JURNALIȘTI

COMUNICAREA JURNALIȘTILOR CU INSTITUȚIILE PUBLICE

sfaturi practice

Îndrumar pentru jurnaliști realizat în baza consultației online,
oferite pe www.mediaforum.md

de Igor Volnițchi

IGOR VOLNIȚCHI este jurnalist, scriitor și consilier de imagine și comunicare. În anii 2009 - 2013 a fost purtător de cuvânt al primului ministru Vlad Filat. Anterior, a fost jurnalist la Agenția de Presă INFOTAG. Este fondator al Companiei Poliexpert, specializată în servicii de publicitate, consultanță în afaceri, cercetare a pieței și sondaje de opinie, și al Agenției de Presă Tribuna Politică. Ultima gestionează portalul informativ Tribuna.md și alte câteva site-uri de știri. Este licențiat în Jurnalism și Științe ale Comunicării la Universitatea de Stat din Moldova.

Platforma online pentru profesioniștii media www.MediaForum.md este editată de Consiliul de Presă din Republica Moldova.

Instruirile la distanță pentru jurnaliști se desfășoară în cadrul proiectului „Stimularea gândirii critice, promovarea metodelor alternative de profesionalizare și stimularea jurnalismului etic pe platforma online a profesioniștilor mass-media www.MediaForum.md”, implementat de Asociația Presei Independente (API) cu susținerea Programului Mass-Media al Fundației Soros-Moldova.

Opiniile exprimate în această publicație aparțin autorului și nu implică neapărat poziția finanțatorului.

I. INTRODUCERE. CADRUL LEGAL

Astăzi, comunicarea jurnaliștilor cu instituțiile publice are loc preponderent în baza Legii Nr. 982 din 11.05.2000 privind accesul la informație, dar și parțial în baza Hotărârii Guvernului Nr. 1211 din 27.12.2010 cu privire la unitatea de informare și comunicare cu mass-media a autorității administrației publice centrale.

Legea privind accesul la informație reglementează: raporturile dintre furnizorul de informații și persoana fizică și/sau juridică în procesul de asigurare și realizare a dreptului constituțional de acces la informație; principiile, condițiile, căile și modul de realizare a accesului la informațiile oficiale, aflate în posesia furnizorilor de informații; drepturile solicitanților informației; obligațiile furnizorilor de informații în procesul asigurării accesului la informațiile oficiale; modalitatea apărării dreptului de acces la informație. De cele mai dese ori litigiile dintre jurnaliști și instituțiile publice la subiecte ce țin de accesul la informație au la bază anume prevederile respectivei legi.

Hotărârea cu privire la unitatea de informare și comunicare cu mass-media a autorității administrației publice centrale a fost adoptată „în scopul instituirii unui sistem eficient de comunicare în cadrul Guvernului, sporirii accesului la informația publică și a interacțiunii Guvernului cu cetățenii și societatea civilă, precum și în vederea asigurării transparenței în activitatea autorităților administrației publice centrale”.

Prin acea hotărâre de Guvern a fost aprobat și Regulamentul-cadru al unității de informare și comunicare cu mass-media a autorității administrației publice centrale, care stabilește clar inclusiv obligațiile acestora de a furniza informațiile de interes public.

Regulamentul-cadru stabilește că unitățile de comunicare trebuie să asigure transparența în activitatea autorității, prin informarea activă a societății privind domeniile de activitate a autorității, politicile publice sectoriale inițiate, aprobate, lansate și realizate, în conformitate cu prioritățile strategice naționale; să faciliteze accesul publicului larg la informația oficială din cadrul autorității.

Unul din cele mai importante elemente ale acestei Hotărâri de Guvern este că se face o distincție clară între purtătorii de cuvânt, care sunt persoane cu funcții politice în cabinetele demnitarilor ce i-au numit în funcții, și comunicatorii din cadrul unităților de comunicare cu statut de funcționari publici. Adică, Hotărârea practic scoate funcționarii publici responsabili de comunicare de sub control politic și control personal al conducătorilor instituțiilor publice și îi plasează strict în serviciul cetățenilor, dezlegându-le mâinile în vederea asigurării unui acces cât mai larg la informații a cetățenilor, în general, și a jurnaliștilor, în particular.

Indiferent de prevederile legale și normative bune menționate mai sus, în relația dintre jurnaliști și instituțiile publice continuă să existe grave probleme, care au la bază nerespectarea legislației, interpretarea eronată a prevederilor cadrului legislativ și normativ, factorul uman subiectiv etc.

II. ÎNTREBĂRI ȘI RĂSPUNSURI:

Pe 3 mai 2017, în colaborare cu portalul Mediaforum, am organizat o consultație on-line pe subiectul „Comunicarea jurnaliștilor cu instituțiile publice – sfaturi practice”. Prezentăm în continuare întrebările pe care le-au pus vizitatorii site-ului și răspunsurile pe care le-am oferit.

ÎNTREBARE: *Există niște norme de conduită a comunicatorilor pe Facebook?*

RĂSPUNS: Din păcate, nu există norme care s-ar referi expres la conduita comunicatorilor pe Facebook, dar sunt norme generale care, indirect, reglementează și astfel de situații. Când eram consilier principal de stat nu o dată am abordat și această problemă în cadrul instruirilor cu comunicatorii, suplimentar la ceea ce e prevăzut de cadrul normativ în vigoare. Analizăm cazuri concrete, făcând anumite concluzii și recomandări.

ÎNTREBARE: *Care a fost, în opinia dvs., cea mai răsunătoare criză de comunicare din ultimii doi-trei ani? Cum putea fi aceasta evitată?*

RĂSPUNS: Cu siguranță, cea mai răsunătoare criză de comunicare a ținut de furtul miliardului din sistemul bancar. Autoritățile, responsabilii de comunicare nu și-au dat seama din start cât de gravă era situația și nu au reacționat la timp, așa cum ar fi trebuit să o facă,

iar efectele au fost devastatoare pentru ei. Evident, o crimă gravă nu poate fi ascunsă în spatele unei campanii de comunicare de succes, dar cert este că în astfel de situații, cu siguranță, strategiilor de comunicare trebuie să le revină un loc important.

Foto simbol: [depositphotos.com](https://www.depositphotos.com)

ÎNTREBARE: *De ce nu avem în Republica Moldova purtători de cuvânt ai unor instituții publice? Cred că asta ar fi o soluție pentru situațiile în care presa nu are acces la miniștri, șefi de departamente etc. Deseori, sub pretextul că aceștia ar fi foarte ocupați cu ședințe și alte activități, jurnaliștii nu pot obține o reacție sau o informație. Care e părerea Dvs.?*

RĂSPUNS: Când am venit în funcție la Guvern în 2009, împreună cu echipa mea, am demarat o amplă reformă a sistemului de comunicare guvernamental. Pilonul de bază al acelei reforme a fost separarea activităților serviciilor de presă de activitățile purtătorilor de cuvânt, dar, totodată, și stabilirea relațiilor de colaborare dintre aceștia. Am stabilit clar atunci că purtătorii de cuvânt dețin funcții politice, deci le-am dezlegat mâinile să vorbească deschis din numele demnitarilor cu care lucrau, scoțând presiunea de a face declarații politice și nu numai de pe serviciile de presă, constituite din funcționari publici. Multe alte lucruri importante am promovat atunci și cadrul normativ și legal necesar există. Altceva este că nu se implementează mai deloc, de aceea și apar problemele menționate de Dvs.

ÎNTREBARE: *Cum credeți, pot fi sancționați jurnaliștii și comunicatorii pentru opinii exprimate pe Facebook, de exemplu, referitoare la simpatii politice sau alte chestiuni?*

RĂSPUNS: Cu siguranță, comunicatorii trebuie sancționați dacă admit, prin postările lor pe rețelele de socializare, devieri de la normele etice și legale. De exemplu, dacă comunicatorul e funcționar public și admite declarații politice sau dacă nu corespunde unor elementare norme etice pe care le presupune funcția deținută. Dar,

nu-mi amintesc să fi avut astfel de cazuri și nu cred că le vom avea în scurt timp. Deoarece comunicatorul de multe ori acționează în interesul sau în complicitate cu șeful sau, iar acesta, evident, nu va permite sancționarea lui.

În cazul jurnaliștilor, situația e diferită. Ei au o libertate mai mare în expunerea punctelor de vedere, iar sancționarea lor ar putea însemna atac asupra libertății presei, asupra libertății de exprimare.

ÎNTREBARE: *În ce condiții considerați că e normal ca (,) comunicatorii să trateze presa diferențiat. La noi există jurnaliști „dezirabili” și „indezirabili”. De ce credeți că se întâmplă așa ceva? Poate fi vorba despre o penalizare aplicată de comunicatori jurnaliștilor incomozi?*

RĂSPUNS: Nu există nicio scuză pentru comunicatorii care tratează diferențiat presa. Ei își fac și lor un deserviciu, dar și presei pe care o favorizează, deoarece pun în lumină proastă presă comodă lor. Poate că și se încearcă astfel penalizarea jurnaliștilor incomozi, dar efectul e exact invers.

ÎNTREBARE: *Cum trebuie de comunicat cu o instituție a statului, care refuză (din principiu) să ofere informații? Voi expune, pe scurt, situația. În calitate de jurnalist, întâmpin dificultăți la comunicarea cu serviciul de presă al Ministerului Justiției. Ni se refuză prezentarea oricărui tip de informație. Deși am încercat să discutăm această problemă cu ministrul și șefa cabinetului, efectul este egal cu zero. Comunicarea lipsește. Menționez, anterior, am activat în calitate de șefă a serviciului de presă la această instituție.*

RĂSPUNS: În astfel de situații, există două posibilități: 1) instituția care refuză să ofere informații se acționează în judecată; 2) abuzul respectivei instituții se face public, pentru ca aceste cazuri să fie ulterior parte a rapoartelor elaborate de diferite organizații naționale și internaționale. Astfel, se reușește crearea unui tablou cât de cât apropiat de realitate la capitolul acces la informație.

ÎNTREBARE: *De ce unii purtători de cuvânt se cred mai șefi ca șefii și se înfurie în momentul solicitării informației publice? Cum credeți, urmează indicațiile superiorilor sau poate fi vorba de exces de zel?*

RĂSPUNS: Sunt cazuri când e vorba de indicațiile superiorilor, sunt și cazuri de exces de zel, dar de cele mai multe ori e vorba de instinctul de autoconservare. Spre regret, mulți comunicatori evită să ofere informațiile sau opiniile solicitate de teamă că vor divulga sau vor spune ceea ce nu trebuie, iar aceasta îi va costa funcția și comoditatea pe care o presupune ea. Sunt însă și cazuri, când e vorba de elementara lene. Căci, orice solicitare de informație presupune un efort în plus din partea comunicatorilor. De ce să-l facă dacă salariul și așa se achită?

ÎNTREBARE: *Unii politicieni sau conducători de instituții solicită interviul făcut de jurnalist să îl verifice, apoi îl restituie „redactat” substanțial. Ați avut astfel de cazuri fiind comunicator, când ați „redactat” textul unui jurnalist? Și nu mă refer la elementele stilistice sau erori ortografice...*

RĂSPUNS: Au fost unele situații când, în cadrul interviului, se solicitau multe cifre cu caracter economic și ele trebuiau ulterior precizate la responsabilii din domeniu ca să nu fie indusă în eroare opinia publică. Dar, în astfel de cazuri, precizam din start că eventualele redactări vor ține doar de cifre. Sau le precizam ulterior la telefon, pe mail etc. fără a mă uita pe interviu. Dar, trebuie să recunosc că am avut cazuri când unii jurnaliști îmi spuneau din start că preferă un interviu la distanță, adică le este mai comod dacă trimit întrebările și primesc ulterior răspunsurile. În acest caz, eu și colegii mei luam dictafonul și realizam interviul în locul lor.

ÎNTREBARE: *În opinia Dvs., comunicatorii expun realitatea sau acționează în interesul șefului?*

RĂSPUNS: Cred că mai corect ar fi de spus că ei expun realitatea atunci când aceasta convine șefului lor. Din păcate, comunicatorii sunt direct dependenți de șefii lor, iar aceasta îi face vulnerabili în activitatea pe care o desfășoară. Prea puțini comunicatori avem care înțeleg că ei sunt nu în serviciul șefului lor, ci al societății. Dar, totuși, avem și din aceștia și asta bucură. Aruncați o privire în trecutul nu chiar atât de îndepărtat al Republicii Moldova și veți vedea comunicatori care au demisionat atunci când, fără voia lor, au fost impuși să mintă. Deci, nu e totul pierdut!

Ilustrație simbol: depositphotos.com/MarynaBolsunova

ÎNTREBARE: *Aș dori să întreb dacă poate un purtător de cuvânt să refuze, pur și simplu, să răspundă la întrebările acordate de un reprezentant media?*

RĂSPUNS: Nu. În nici un caz, decât doar dacă informația solicitată e secret de stat sau e vorba despre alt gen de informație ce nu poate fi făcută publică, conform legislației în vigoare. Există Legea cu privire la accesul la informație și ea are prevederi extrem de

clare. Iar comunicatorii care nu înțeleg că accesul la informație e un drept al cetățenilor, inclusiv al jurnaliștilor care sunt în serviciul cetățenilor, nici nu pot fi numiți comunicatori. Informația e un bun public, dar nu un bun privat al purtătorului de cuvânt, ca acesta să-l folosească după bunul său plac.

ÎNTREBARE: *Ce părere aveți despre off-line-urile pe care unii reprezentanți ai instituțiilor de stat le organizează pentru jurnaliști? Nu credeți că asta e o metodă de „cumpărare” a jurnaliștilor, adică de a-i face mai loiali și deci, neobiectivi?*

RĂSPUNS: Off-line-urile sunt procedee de lucru eficiente folosite în întreaga lume, deoarece le permit jurnaliștilor să obțină unele informații la care ei nu pot avea acces în regim normal. Dar este adevărat că în Moldova unii reprezentanți ai structurilor de stat sunt tentați să folosească acest procedeu pentru fidelizarea presei. Pentru a combate astfel de tentative, jurnaliștii trebuie să acționeze în limite stricte - formula off-line-ului clasic și nimic mai mult. Căci, în caz contrar, reprezentanții structurilor de stat nu doar că vor fi motivați și pe viitor să apeleze la acest procedeu pentru a face presa mai loială, ci și vor promova o anumită imagine a presei în societate - de marfă ce poate fi cumpărată pe bani puțini.

ÎNTREBARE: *Deseori responsabilii de presă ai instituțiilor administrației publice raionale evită să le ofere comentarii jurnaliștilor locali. Ei raportează șefilor care, la rândul lor, emit comunicate. Astfel, jurnaliștii locali află informația în cel mai bun caz de pe site-urile oficiale, în cel mai rău - din alte surse media. Cum este organizată circulația informației în instituțiile statului și cum pot fi evitate situațiile descrise mai sus?*

RĂSPUNS: Aceasta e o mare problemă, atunci când vorbim despre accesul la informație. Dar, înainte de a vă răspunde, aș vrea să încercăm să înțelegem, de ce acei ce trebuie să ofere informație procedează astfel? În primul rând, ei doresc într-un fel să preia inițiativa, arătând că fac publice anumite informații din proprie dorință, dar nu la solicitarea cuiva. Astfel, se urmărește și scopul de a descuraja alți jurnaliști să solicite alte informații la tema dată. Chipurile, dacă ei au făcut publică informația, înseamnă că nu au ce ascunde. În al doilea rând, e un fel de răzbunare josnică pe cel ce a solicitat informația. Chipurile, dacă tot asta ai vrut, noi facem publică informația, dar nu vei avea nimic de câștigat din aceasta, pentru că nu va fi ceva exclusiv. Cum pot fi combătute astfel de manifestări? Nu e simplu, dar nici imposibil nu e. În primul rând, documentați fiecare pas făcut în tentativa de a obține informația și păstrați aceste dovezi pentru a le face publice dacă veți nimeri în astfel de situații. Dacă veți demonstra jocul mișelesc făcut de cei ce trebuiau să vă ofere informațiile solicitate, veți arăta și scopurile ascunse pe care le urmăresc și, eventual, îi veți putea acționa în judecată. De asemenea, veți determina restul beneficiarilor de informații să îi trateze exact așa cum o merită, dar nu ca pe niște funcționari cu intenții nobile care publică din proprie inițiativă informații. De asemenea, îi veți determina pe furnizorii de informații ce nu au jucat corect să nu mai procedeze astfel pe viitor, deoarece „schema” se va întoarce tot împotriva lor.